

NONVIOLENȚA. PRINCIPIUL FUNDAMENTAL AL INTEGRITĂȚII ȘI LIBERTĂȚII DE CONȘTIINȚĂ ÎN VIAȚA LUI TOLSTOI

Fil. Anca URSACHE TCACIUC
Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava
anca_ursaketcaciuc@yahoo.com

Ing. Claudia FRĂȚILĂ
Universitatea din Oradea
claudia@usv.ro

Motto:

„Să nu vă împotriviți celui ce vă face rău...”¹

Abstract: Nonviolence. Fundamental Principle of Integrity and Freedom of Conscience in Tolstoi's Life

Count Lev Nikolaevich Tolstoy is considered one of the greatest author of all times, a noted writer during the period known as the Golden Age of Russian literature, which began in 1820 with Pushkin's first poetic works and ended in 1880 with Dostoevsky's last writings. He received multiple nominations for the Nobel Prize in Literature and multiple nominations for the Nobel Peace Prize. His religious, philosophical and aesthetic beliefs and ideas taught throughout his life in his works are reunited and known as Tolstoyism. The times in which he lived were strongly imprinted in the psychic structure of the author and implicitly in his works which are not only results of objective observation but also transmit their own experiences through the multitude of situations present in his writings and lived personally by him, through characters inspired by members of his family or notoriety in social interaction. Deeply affected by the tragedy of the lower class, in the last period of his life, Tolstoy experiences a strong moral crisis, which makes him

¹ Biblia, *Matei* 5:39.

give up wealth, alienate himself from the Orthodox Church, approach the lives of many, seek the meaning of existence in the love of people and despite the repressive measures taken by the tsarist authorities, to protest in writing against abuses and to demand reforms to improve the lot of the oppressed. The appearance of the novel „Resurrection”, an extremely suggestive title in emphasizing the moral regeneration of the writer, integrity and freedom of conscience, is pure dynamite in the Orthodox Church which will also sign his excommunication.

Keywords: *spirituality, conscience, becoming, the meaning of life, religion, Orthodox Church, morality, nonviolence, society, literature, philosophy, Tolstoyism*

1. Origini și context social

Contele Lev Nicolaevici Tolstoi se naște în prima jumătate a secolului al XIX-lea într-o familie a nobilimii Marelui Imperiu Rus, perioadă în care istoria omenirii este caracterizată prin importante fenomene politice, ideologice și culturale. Dincolo de conflictele militare, care au reconstituit harta lumii cu Marea Britanie în topul cuceririlor, fiind catalogată cea mai importantă putere mondială controlând o pătrime din populația globului și o treime din suprafața teritoriilor pe uscat, se înregistrează o perioadă a inovațiilor și a descoperirilor notabile în științele exacte care au pus bazele evoluției tehnologice; este vremea marilor ideologii politice, teorii ale socialismului științific, imperialismului și Belle Epoque, sclavia este redusă considerabil în urma revoltelor, este aspru pedepsită răpirea și comercializarea globală a victimelor, ia amploare fenomenul de largă răspândire și formare a noi fundații de așezări în America de Nord și Australia. În mod similar, iobăgia ia sfârșit în Rusia.

Acesta este contextul social istoric în care crește și se dezvoltă omul Tolstoi. Născut într-o familie aparținând nobilimii ruse la Iasnaia Poliana, „*poiana luminoasă*”, trăiește o copilărie frumoasă, o tinerețe aventuroasă, o maturitate încercată și o senectute împăcată, împărțită între studii literare și juridice, încercări de reformare a vieții țăranilor, călătorii, activitate militară și scriitoricească. În ciuda problemelor familiale de mai târziu, Tolstoi a reușit să creeze romane frumoase din care reies idealuri umanitare.

2. Omul Tolstoi

Itinerariul său este anevoios. Rămâne fără părinți la o vârstă fragedă, iar educația îi este încredințată unor profesori de naționalitate germană și franceză pentru a sădi în el erudiția universală. În anii tineretii, după ce intră în posesia averii, este tot mai preocupat de prezența sa în înalta societate consumându-și existența într-un desfrâu lamentabil și viața de moșier în mijlocul țărănimii.

La 26 de ani, autorul își conturează caracterul în jurnalul său:

„Sunt irascibil, plictisitor, intolerant și timid ca un copil. Sunt un bătăran. Ceea ce știu, am învățat, singur, rău, câte puțin, fără nicio ordine; și e foarte puțin. Sunt nestăpănit, nehotărât, nestatornic, stupid de vanitos și de expansiv, ca toți oamenii slabi. Nu sunt curajos. Sunt cinstit, în sensul că iubesc binele, sunt nemulțumit de mine când mă îndepărtez de bine și bucuros când mă reîntorc. Și totuși există un lucru pe care-l iubesc mai mult decât binele: gloria. Sunt atât de ambițios, încât dacă ar trebui să aleg între glorie și virtute, mă tem ca aș alege-o pe prima. Hotărât, sunt lipsit de modestie. Acesta este motivul pentru care apar timid văzut din afară, dar în sine mea sunt orgolios.”

— L. N. Tolstoi – Din jurnalul său

Înzestrat cu o natură neobișnuit de complexă, Tolstoi surprinde încă de pe atunci discordanța dintre forma strălucitoare și conținutul sterp al vieții aristocrației nobiliare. El surprinde ridicolul acestei lumi izvorât din contradicțiile de neîmpăcat dintre fond și formă și începe să fie frământat de gânduri contradictorii, care devin cu atât mai complicate cu cât i se lărgeste orizontul cultural. Cunoașterea vieții Rusiei devine pentru Tolstoi centrul de greutate al preocupărilor sale, iar problema fundamentală a vieții Rusiei de la mijlocul secolului al XIX-lea o constituia situația țărănimii. Ea se punea deosebit de acut în urma Războiului din Crimeea (1853-1856), în care s-au etalat atât forța poporului rus cât și gradul de înapoiere economică, socială și culturală în care se găsea imperiul în acele vremuri. Tolstoi nu putea rămâne departe de frământările legate de problema desființării iobăgiei. Dar, dacă democrații-revoluționari vedeau eliberarea țărănimii pe calea revoltei țărănești, iar liberalii, aparținând clasei nobililor, pe calea reformelor de sus în jos, Tolstoi vedea rezolvarea problemei în „împăcarea dintre mujic și moșier”.

În opinia lui, așa cum reiese din operele scrise în această perioadă și în special din povestirea „*Dimineața unui moșier*”, mujicul trebuie să dea ascultare mai departe boierului, iar acesta din urmă, credincios „*principiului autodesăvârșirii*”, trebuie să dea dovadă de generozitate față de fratele-mujic și să facă tot ce-i stă în putință pentru a-i îmbunătăți viața. Pentru Tolstoi, feudalismul nu constituia un rău social; era și el de acord că trebuie înlăturat cu orice preț, dar asta nu din motive de ordin politic sau social, ci spiritual. El nu vedea în feudalism o piedică în calea dezvoltării firești a Rusiei, ci izvorul chinurilor morale ale nobilimii.

Pentru înlesnirea apropierei dintre țăran și moșier, Tolstoi considera că pasul de început trebuie să fie făcut cu ajutorul răspândirii culturii în popor.² În acest scop el înființează la Iasnaia Poliana o școală, pleacă din nou în străinătate pentru a se informa de la cei mai renumiți pedagogi ai Europei și se reîntoarce hotărât să procedeze într-o manieră diferită, întemeindu-și un sistem propriu de educație liberă, „*ce avea la bază metoda conversației libere cu școlarii*”. În scopul răspândirii principiilor sale pedagogice, Tolstoi înființează revista „*Iasnaia Poliana*”, având drept colaboratori pe învățătorii școlilor din împrejurimi, scrie un abecedar și predă el însuși la școala de pe moșia sa, Iasnaia Poliana.

Izbăvit de hedonismul notoriu în care a lăncezit vreme de aproape două decenii concepe proiectul raiului familial de la moșia părintească. Candidata ideală se arată în persoana Sophiei Andreevna Berg, iar căsătoria lor va fi una fericită în primii ani de conviețuire familială, fiind binecuvântată cu doisprezece copii. În această perioadă își scrie marile capodopere epice „*Război și pace*” și „*Anna Karenina*” care-i vor asigura nu doar succesul și notorietatea ci și imortalitatea în patrimoniul umanității. Cu toate acestea, în conștiința lui deja se înfiripă gândul asupra sensului pe care-l are omul în limita bornelor funciarului său:

„Iubeam, eram iubit, aveam copii frumoși, aveam glorie, sănătate, vigoare fizică și morală. Eram în stare să cosesc ca un țăran, să lucrez zece ore în continuu, neobosit. Dar deodată viața mea s-a oprit. Nu mai aveam dorințe, nu mai aveam ce să-mi doresc. Adevărul este că viața era absurdă. Ajunsesem pe marginea prăpastiei și vedeam că în fața mea nu era altceva decât moartea. Eu, omul viguros și fericit, simțeam că nu mai puteam trăi.”

— L. N. Tolstoi – Din jurnalul său

2 DANȚIS, Gabriela, *Scriitori străini*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.

3. Regenerarea morală. Sensul vieții

Contrastul dintre stabilitatea vieții lui în liniștită bunăstare și condițiile inimaginabile, mizere și extrem de precare în care trăia poporul, îl face să sufere până la somatizare și-i încolțește în suflet obsedanta idee de a-și părăsi familia care nu-l aprobă în principiile sale, lucru ce se va întâmpla de altfel spre finalul vieții refugiindu-se într-o aventură pentru a-și trăi apusul cât mai simplu și în deplină libertate:

„Sufăr din ce în ce mai mult, aproape fizicește – scrie Tolstoi în jurnalul său – din cauza inegalității, a bogăției, a prisosului de care ne bucurăm în mijlocul mizeriei și nu sunt în stare să atenuez această inegalitate. Iată unde se ascunde tragismul vieții mele.”

—Tolstoi – Din jurnalul său

Tolstoi a meditat îndelung asupra rostului vieții, asupra sensului ei moral. În concepția lui, viața omului se umple de sens moral în măsura în care ea se supune legii iubirii, concepută ca nonviolență. A nu răspunde la rău cu rău, a nu te împotrivi răului prin violență, iată cerința fundamentală a programului unei vieți demne, integre, după Tolstoi. Viața scriitorului ar putea fi considerată una fericită, în ea a fost cu prisosință bunăstare materială atât de râvnită de oameni, pasiuni mistuitoare trăite în puterea vârstei, succes pe plan social, bucurii familiale, dar nimic din toate acestea nu-i aduceau deplină satisfacție; De ce? Deoarece omul are datoria de a se dezvolta și pe verticala creației; dincolo de *a avea*, de *a face*, omul își caută rostul, iar în frământările sale este preocupat de *devenirea* sa, de *a fi*. Nu de puține ori, Tolstoi era cuprins de panică sufletească. După jumătatea anilor 70 ai secolului XIX, scriitorul traversează o intensă criză lăuntrică care-l va schimba pentru totdeauna, ajungând la concluzia că toată viața lui anterioară a fost falsă în bazele ei morale; în introspecția ce se declanșează apar interogațiile inerente: în virtutea căror cauze apare la om problema privind sensul vieții și mai ales, în ce constă conținutul ei?!

La prima chestiune, în concepția autorului, omul se întreabă asupra sensului vieții atunci când existența lui este fără rost, lipsită de sens, scufundată în vicii și capricii, o exaltare hedonistă dincolo de care nu ar mai exista nimic.

Cu privire la conținutul interogației ulterioare, tocmai această viață fără rost din pricina caracterului ei păcătos ridică o mare problemă, în ideea că, conținutul acesteia nu se sfârșește odată cu viața, deschizându-se astfel intrarea spre dimensiunea metafizică a vieții, când omul își

pune întrebări despre ce este infinit, etern, nesfârșit și fără de moarte în parcursul său conștient și înțelege că, viața fără sens, fără rost, fără devenire, este imposibilă ca viață rațională. Acest ultim argument, de viață rațională, are susținere logică și morală; aspectul logic presupune că rațiunea care neagă sensul vieții se neagă concomitent pe sine, iar din punct de vedere moral, teza despre lipsa sensului vieții este profund falsă, deoarece, recunoscând viața lipsită de sens, înseamnă să admitem că în ea există ceva ce constituie un rău și astfel, cu această concluzie se ajunge prin necesitate la cerința de a pune capăt răului general, în ansamblu, înainte de a pune capăt răului din sine³.

Lipsa discernământului și carențele spirituale pot împinge subiecții spre sinucidere în suprimarea răului în ansamblu, anulându-se totodată posibilitatea de a raționa asupra faptului că ea este lipsită de sens. Esența metafizică a existenței, sensul vieții, nu poate consta în ceva ce dispare o dată cu moartea, deoarece bunăstările materiale, sociale și trăirile convertite la cultul plăcerilor nu sunt veșnice. Problema sensului vieții în filosofia lui Tolstoi duce iremediabil la conceptul de Dumnezeu.

4. Despre Dumnezeu și om

Pentru Tolstoi, Dumnezeu reprezintă infinitul, începutul nemuritor, în asociere cu care viața capătă sens. Recunoașterea lui Dumnezeu drept izvor al vieții și rațiunii pecetluiește relația dintre muritor și divinitate prin formula iubirii și a binelui: *nu cum doresc eu, ci cum vrea El*. A-L iubi pe Dumnezeu, iată legea supremă a vieții și imperativul moral al omului, ce reiese din situația lui obiectivă și ireversibilă în lume.

Deoarece omul nu cunoaște nimic despre Dumnezeu decât faptul că El există⁴, atitudinea omului față de divinitatea absolută nu se realizează în mod direct, ci indirect prin ținuta justă față de alți oameni și mai ales față de sine. Conduita justă față de ceilalți este una frățească, ea construindu-se în raportarea identică față de Dumnezeu, cu toții devenim copiii

3 MOVILEANU, Paul, CAPCELEA, Valeriu, COJOCARU, Igor, *Etica profesională și deontologia agricultorului* – Universitatea Agrară de Stat din Moldova, Editura Print-Caro, Chișinău, 2021, pp. 74-76

4 ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Cu Dumnezeu înainte !", în *Argeșul Ortodox*, Săptămânal teologic, bisericesc și de atitudine al Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, anul XI, nr.553, 16-23 iunie 2012, p. 5.

Lui. Atitudinea corectă față de sine însuși constă în salvarea sufletului⁵, deoarece acesta este esența divină din om și înțelegerii superiorității idealului dumnezeiesc. Înțelegând că este foarte departe de perfecțiune, omul va tinde să se plaseze față de ceilalți în calitate de servitor și nu de domn.

Tolstoi definește conceptele de „Dumnezeu”, „libertate” și „bine” inerente sensului vieții, acestea orientând viața finită a omului în direcția începutului ei infinit. În opinia sa, Tolstoi descrie două metode de comportare morală: una identificată în acțiunile concrete obligatorii din imperativele „Să nu ucizi!”, „Să nu furi!” ș.a, iar a doua în propunerea perfecționării infinite a idealului. Prin intermediul compasului și al idealului se poate stabili gradul abaterii de la calea cea dreaptă. Sensul vieții este idealul și predestinarea lui, iar cea mai corectă concepere o dă, după Tolstoi, Isus Hristos, a cărui învățatură reprezintă metafizica și etica iubirii.

Pe lângă idealurile veșnice, Isus Hristos formulează, în interpretarea lui Tolstoi, în polemică directă cu Moise cinci porunci concrete în drumul infinit spre perfecțiune: „Să nu mânii!”, „Să nu lași pe femeia ta!”, „Să nu juri strâmb!”, „Să nu vă împotriviți celui rău!”, „Iubiți pe vrăjmașii voștri!”⁶

În spiritualitatea lui Tolstoi, porunca fundamentală a creștinismului este ce-a de-a patra „Să nu vă împotriviți celui rău!”, care interzice în mod categoric violența, identică cu răul și motivată de ură.

Nonviolența trece activitatea umană pe planul autoperfecționării morale interioare. Cea mai sigură cale pentru a dezrădăcina violența constă în a începe lucrul de la veriga ultimă, de la refuzul individual de a participa la violență. Dacă fiecare om prin împotrivirea răului se va îngriji de salvarea sufletului său, atunci se va deschide calea spre unitatea umană.⁷

5. Excomunicarea

După cum am argumentat în capitolul anterior, Lev Tolstoi considera nonviolența drept o anexă la învățătura lui Hristos la bunăstarea socială.

5 ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Aspects of the concept of eternity of the soul in the view of Plotinus according to Grigore Tăușan”, in *Proceedings in Human and Social Sciences at the Common Conference. The 2nd Human And Social Sciences at the Common Conference*, Publisher: EDIS - Publishing Institution of the University of Zilina, Thomson Ltd, Slovakia, 2014, pp.226-230.

6 Biblia. Op. cit., *Matei 5: 31, 33, 39, 44, 75*.

7 MOVILEANU, Paul, CAPCELEA, Valeriu, COJOCARU, Igor, *Etica profesională și deontologia agricultorului – Universitatea Agrară de Stat din Moldova*, Editura Print-Caro, Chișinău, 2021, pp. 74-76

Neîmpotrivirea răului este în accepția scriitorului, unica formă efectivă de luptă împotriva acestuia; însă Tolstoi, nu promovează toleranța răului, ci doar neîmpotrivirea răului prin violență, prin forță fizică. Titanul rus nu a elaborat tactica rezistenței colective nonviolente, dar învățătura lui o permite și o presupune. În continuare, el susține că violența este incompatibilă cu virtuțile rațiunii și moralei, iar cei ce vor să trăiască în conformitate cu ele nu trebuie să se angreneze în acte ostile. Însă, spre dezamăgirea dureroasă a lui Tolstoi și nu numai, acest principiu este ignorat întru totul; în elucidarea cauzelor, el subliniază că una dintre ele constă în tradițiile multisekulare ale sprijinului pe legea violenței, iar o alta în denaturarea premeditată a învățaturii creștine din partea bisericilor, deoarece fiecare dintre aceste biserici se proclamă unica păstrătoare de adevăr al creștinismului iar învățătura a fost redusă la simbolul dogmatic al credinței, fiind chemată să substituie Predica de pe munte. În fapt, a fost înlocuită porunca a patra a lui Hristos și au fost încuviințate războaiele și cruzimea. Astfel învățătura sacră a lui Hristos a trecut din sfera obligațiilor și acțiunilor morale în sfera speranțelor și năzuințelor interioare.

Traduse pragmatic aceste idei, ele se pot identifica empiric în parcursul tumultos al scriitorului. După 1880, Tolstoi scrie o mulțime de broșuri în care își expune noile idei asupra religiei, bisericii, artei, școlii, religiei, educației, vieții, muncii, progresului, guvernului, militarismului, chestiunii agrare, scrieri care constituie ceea ce s-a numit „*tolstoism*”. Tendințele raționaliste inițiale l-au ajutat ca scriitor, să prezinte critic aspectele negative ale vieții ruse.

Convingerile filantropice ale scriitorului au început să iasă la iveală în jurul vârstei de cincizeci de ani. În tinerețe, obișnuia să se îmbete cu plăcerile vieții, scrisul era o distracție, însă în intervalul 1873-1875 și-a pierdut doi dintre copiii, precum și două mătuși. Punându-i în pericol viața fericită, teama de moartea pus stăpânire din ce în ce mai mult pe gândurile lui Tolstoi, ajungând să se gândească la sinucidere ca la singura modalitate de a avea control asupra propriei sorți. Este momentul declanșator când răscolește răspunsuri în religie, însă nu în credința care i-a fost predicată în anii copilăriei, cea a Bisericii Ortodoxe Ruse. Biserica pe care o cunoștea nu era altceva decât o proteză pentru Țarul imperiului, care sprijinea războiul și promova validitatea pedepsei cu moartea, ceea ce era inimaginabil pentru Tolstoi să creadă într-o biserică ce propovăduia iubirea și milostenia Domnului la slujba de duminică, pentru ca în restul săptămânii să accepte crima.

Astfel, Tolstói a întreprins propriile cercetări, și a descoperit Scripturile, fără să creadă însă în învierea lui Isus, în Sfânta Treime sau în profeții. Din întreaga Evanghelie, singurul lucru pe care l-a găsit demn de reținut a fost Predica de pe Munte, și porunca lui Iisus Hristos de a ne împotrivi răului. În urma cercetărilor, în 1879, Tolstói a scris o serie de lucrări unde își concentrează eforturile în analiza credinței. Aceste idei radicale cu privire la biserică au stârnit confuzie în rândul prietenilor, și iritarea soției sale, Sofia. Faptul că „viitorul omenirii” avea întotdeauna prioritate față de propria familie a dus la disensiuni nesfârșite. Cu cât se afunda mai mult în studiul interpretării doctrinei creștine, cu atât scriitorul era mai dezgustat de stilul de viață decadent al celor bogați și alte apucături similare specifice timpurilor sale, astfel că a început să acorde sprijin refugiaților și să protesteze cu și mai multă ardoare împotriva acțiunilor guvernului.

Urmărit de guvern pentru idealurile sale anarhice, Tolstói și-a făcut prieteni noi, care îi împărtășeau viziunea; soția sa însă, veșnic rațională, a ajuns să îi urască pe acești noi prieteni periculoși. Simțea cu stringență nevoia de a-și proteja copiii de ideile periculoase și neortodoxe ale soțului său cu privire la viață și moralitate. Inflexibilitatea filozofică a lui Tolstói, l-a determinat pe acesta să îi cedeze soției sale administrarea gospodăriei, forțându-l să își susțină întrunirile și evenimentele activiste în altă locație. Cu dorința arzătoare de a îi elibera pe iobagi, a decis să renunțe la viața sa de moșier în favoarea celei de muncitor al pământului. În concepția sa, în aceasta constă tolstoismul – nu în ritualuri de venerare și de confesiune tipice religiilor, ci în traiul simplu și cinstit, ca fermier sau muncitor. Un exemplu al acestei filosofii a fost detaliat în povestea populară „Doi bătrâni”.

În lumina acestor credințe și idei filosofico-religioase apare romanul „Învierea” cu caracterul ei puternic moralizator și împreună cu acesta excomunicarea lui Tolstói din sânul Bisericii Ortodoxe.

Tolstói începe să critice Biserica Ortodoxă începând cu 1880, în 4 scrieri: „Critica teologiei dogmatice” (1880), „Armonia și traducerea celor patru Evanghelii” (1881), „În ce constă credința mea” (1884) și „Împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul vostru” (1893); din cauza cenzurii, nici una nu va putea să fie publicată în Rusia vremii lui.

Ideile scriitorului derivau din experiența sa de viață, dar și din cercetarea minuțioasă a Bibliei: Tolstói și-a procurat o copie după textul grec, cum era el compilat din diverse manuscrise de către J.J. Griesbach, și l-a comparat cu textul Bibliei oficiale a Bisericii Ortodoxe; pe baza lecturii

critice, Tolstoi își întocmește, ca și Jefferson cândva, o Biblie personală, „curățată” de „noroii și mocirla” miracolelor și supranaturalului⁸; în esență, critica scriitorului la adresa Bisericii Ortodoxe era că aceasta concentrează atenția oamenilor pe ritualuri și dogme absurde, ca să cultive dezinteresul pentru singurul lucru care era cu adevărat important, anume învățătura etică a lui Iisus Hristos.⁹

Astfel la 24 februarie 1900 a fost publicată în Buletinul Bisericesc Hotărârea Sinodului cu nr. 557 „*trimisă fiilor credincioși ai Bisericii Pravoslavnice Greco-Ruse cu privire la Contelev Tolstoi*” în care se spunea că „*Biserica nu-l consideră membru al ei și nu-l va considera câtă vreme nu se căiește*”¹⁰.

Teologii ortodocși care și-au expus opiniile în favoarea lui Tolstoi, precum Ostrumov, Ekzempliarschi și Krapovițki, considerau că dacă învățăturile scriitorului pot fi nocive pentru copii și oamenii simpli, deoarece le poate năruia credința, pentru adulții instruiți ele sunt utile, întrucât pun în relief gravele anormalități în societate, în stat, în biserică și în familie. Mitropolitul Antonii se întreba și el retoric: „*L-am criticat pe Tolstoi pentru că a denaturat ortodoxia, însă i-am arătat noi în viața de zi cu zi, adevărul acesteia?*” Viața fără Dumnezeu a creștinilor ortodocși din vremea lui Tolstoi nu reprezenta decât o bătaie de joc a credinței și furniza solul fertil pentru niște eretici ca el. De altfel, Vasilii Ekzempliarski, un profesor de patristică la Academia Teologică din Kiev, considera că învățătura etică a lui Tolstoi este în complet acord cu aceea a Sfântului Ioan Gură-de-Aur, și că ținând cont de faptul că toți ceilalți Sfinți Părinți ai bisericii creștine timpurii au fost și ei de acord cu Gură-de-Aur, practic mesajul social al lui Tolstoi coincide cu învățătura adevăratei ortodoxii. Ekzempliarski considera că teologia rusă este principala vinovată de scandal, pentru că a deviat de la învățătura socială a lui Hristos, și pentru că gândirea teologică

8 Dar, odată cu fluxul de apă pură, datorită de viață am perceput mult noroi și mocirlă pe nedrept amestecate. - *The Tolstoy Gospel in the Light of the Jefferson Bible*, Ihor Levitsky, Canadian Slavonic Papers, Vol. 21, No. 3, September 1979, pp. 347-355, published by Canadian Association of Slavists.

9 În opinia atât a lui Tolstoi cât și a lui Jefferson, materialele străine introduse în doctrina lui Hristos de către Pavel și succesorii săi a servit pentru a ascunde exigent învățăturile etice ale lui Iisus, astfel încât de multe ori a fi un creștin nu a mai însemnat în primul rând a trăi conform învățăturilor Lui, ci doar în a urma ritualurile bisericesti. - *The Tolstoy Gospel in the Light of the Jefferson Bible*, Ihor Levitsky, Canadian Slavonic Papers, Vol. 21, No. 3, septembrie 1979, pp. 347-355, publicată de Canadian Association of Slavists.

10 BASINSKI, Pavel, *Lev Tolstoi. Fuga din Rai*, Editura Humanitas, 2014, op.cit.411.

rusească s-a murdărit încercând să dovedească că învățătura Evangheliei aprobă iobăgia și pedeapsa corporală, opulența bogaților și pedeapsa capitală, măsurile coercitive contra conștiinței oamenilor și multe alte lucruri. Profesorul considera că există o paralelă între destinul lui Gură-de-Aur, alungat cândva în exil de către bogații Constantinopolului, și excomunicarea lui Tolstoi din rândul credincioșilor de către Biserica Ortodoxă Rusă. Sergei Bulgakov, un teolog ortodox, filozof și economist, s-a arătat și el scandalizat de faptul că Biserica Ortodoxă a fost capabilă de atât zel în cazul lui Tolstoi, cât timp aceasta a rămas atât amar de vreme tolerantă cu maimuțările șarlatanului religios Grigorii Rasputin.

„Faptul că eu m-am dezis de Biserică ce își spune Pravoslavnică este întru totul adevărat”, este de acord Tolstoi.” Dar m-am dezis nu pentru că m-am ridicat împotriva lui Dumnezeu, ci, dimpotrivă, pentru că am vrut să-l slujesc din toate puterile sufletului”¹¹.

„A trece de la o religie la una nouă, la o nouă relație cu Dumnezeu, nu-i o glumă, e un lucru greu”¹² —Tolstoi - Din jurnalul său

Sfântul Sinod îl excomunicase pe scriitor din sânul Bisericii Pravoslavnice, interzicând înmormântarea sa religioasă fără o prealabilă căință. De la această decizie, exact de la începutul noului secol al XX-lea, înfruntarea directă dintre excomunicat și excomunicatori avea să ia proporții uriașe. Tolstoi și-a cunoscut adversarii, de aceea și-a luat toate măsurile de precauție pentru a nu fi cumva păcălit într-un moment, când nu s-ar mai fi putut împotrivi. În anul premergător morții, el declara solemn:

„...nu pot să mă întorc la Biserică, să mă împărtășesc înainte de moarte, la fel cum n-aș putea înainte morții rosti vorbe nerușinate sau privi poze pornografice, și, de aceea, tot ce se spune despre căința mea și împărtășania mea înainte de moarte - e o minciună.”¹³

— Tolstoi - Din jurnalul său

Dacă Dostoievski a avut parte de o înmormântare aristocratică, aristocratul Tolstoi a avut parte de una simplă. Primul a fost iertat de Biserică pentru păcatele lui. Al doilea nu a iertat niciodată Biserica pentru păcatele ei.

11 Ibidem, op.cit. 420

12 TOLSTOI, Lev Nicolaevici, Despre Dumnezeu și om; din jurnalul ultimilor ani. traducere din limba rusă DRĂGUȘIN-RICHARD, Elena, Editura Humanitas, București, 2009, op.cit.63

13 BASINSKI, Pavel, Lev Tolstoi. *Fuga din Rai*, Editura Humanitas, 2014, op.cit.421

6. Patrimoniul mondial: tolstoismul

Scrierile sale însumate în aproape șaiszeci de ani de activitate își găsesc un ecou profund în întreaga lume prin zugrăvirea realismului rusesc din „Război și pace” și „Anna Karenina”, ce au avut o influență hotărâtoare asupra dezvoltării romanului mondial. În Occident, traducerea operelor sale este interpretată ca un fel de antidot contra naturalismului francez. I se dedică studii, articole, biografii, printre cele mai reprezentative afișăm nume mari alături de Marcel Proust ce-l situează deasupra lui Balzac, Romain Rolland care s-a dovedit un adevărat discipol al său, Thomas Mann ce-i dedică un eseu în care îl egalează cu Goethe, precum și numeroși alții. Artistul-demiurg contopește arta și viața în așa fel încât dobândește imortalitatea operelor sale; în aceasta constă misterul geniului său: viața ca atare, fără a-i fi schimbate datele esențiale, trece în substanța romanului și rămâne acolo pentru secole. Deși marile sale capodopere sunt puternic ancorate în spațiul și vremea lor, niciuna dintre ele nu este limitată de acestea, deoarece Tolstoi urmărește dezvăluirea unor adevăruri mai ample ale istoriei și naturii umane.

Tolstoi și-a petrecut perioada de asfințit a vieții ca filosof în era revoluției ruse, fără însă a o sprijini. Liderul revoluției, Vladimir Ilici Lenin a scris o teză scurtă intitulată „*Lev Tolstoi ca oglindă a Revoluției Ruse*”, în care îi recunoaște inițial meritele de mare artist, în schimb îi refuză filosofia non-violentă, această atitudine, completează Lenin, oferă neutralitate în fața marelui eveniment, iar pentru stârpirea regimului țarist era inevitabilă forța.

Dacă Lenin a respins filozofia non-violentă, aceasta avea să înflorească pe meleaguri îndepărtate, în India. Protestul lui Tolstoi împotriva regimului rus care a oprimat țărănimea și a suprimat forțele revoluționare a fost auzit în întreaga lume, însuflând curaj activiștilor din rândul diferitelor popoare oprimite. Marii lideri indieni, în persoana lui Mahatma Gandhi (nominalizat post-mortem la Premiul Nobel pentru Pace) sau Rabindranath Tagore (primul laureat din Asia al Premiului Nobel în Literatură în 1913) au nutrit un profund respect pentru creația și marele om care a fost Tolstoi, întreținând cu acesta o frumoasă corespondență; drept răspuns la aprecierea lor sinceră, le dedică „*Scrisoare către un hindus*¹⁴”, în textul căreia susține esența spiritualității sale: „Nu vă opuneți

14 *A Letter to A Hindu* - online-literature.com, accesat 19.10.2020.

răului, dar nici nu participați în acțiunea răului...și nimeni nu va reuși să vă înlănțuiască”. Prin acest exemplu, Mahatma Gandhi, în acord cu celebrul său aforism „fii tu însuți schimbarea pe care vrei s-o vezi în lume” căci „ochi pentru ochi și lumea va deveni oarbă”, a organizat o rezistență non-violentă pe care a folosit-o pentru a cuceri independența Indiei. În virtutea acestor principii, la 15 iunie 2007, Adunarea Generală a Națiunilor Unite a adoptat în unanimitate rezoluția ce declară 2 Octombrie (ziua de naștere a lui Gandhi) drept Ziua Internațională a Non-Violenței.

În aceeași măsură, pledoaria lui Tolstoi pentru non-violență l-a influențat puternic și pe Martin Luther King, pastor-baptist nord american, activist politic, cel mai tânăr laureat al Premiului Nobel pentru Pace în 1964, cunoscut mai ales ca luptător ale drepturilor civile ale cetățenilor de culoare, a organizat și condus marșuri pașnice pentru combaterea discriminărilor.

7. Concluzii

Izvor nesecat de inspirație, unul dintre cei mai influenți oameni ai lumii, Contelev Nicolaeivici Tolstoi grație omenescului, credinței și principiilor sale rămâne veșnic actual, liber, împăciuit și integru.

„Un om de omenie: nu mai bun și nu mai deosebit decât ceilalți oameni; dar un om care simțea mai puternic, suferea mai mult și trăia viața mai intens decât alții.”

— Gorki – Despre Tolstoi

Bibliografie

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție Jubiliară a Sfântului Sinod, versiunea diortosită și adnotată de Bartolomeu Valeriu ANANIA, Arhiepiscopul Clujului, Ed. IBMBOR, București, 2001.
- BASINSKI, Pavel, *Lev Tolstoi. Fuga din Rai*, Editura Humanitas, 2014.
- DANȚIS, Gabriela, *Scriitori străini*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 19981.
- LEVITSKY, Ihor, *The Tolstoy Gospel in the Light of the Jefferson Bible*, Canadian Slavonic Papers, Vol. 21, No. 3, septembrie 1979, publicată de Canadian Association of Slavists.
- MOVILEANU, Paul, CAPCELEA, Valeriu, COJOCARU, Igor, *Etica profesională și deontologia agricultorului – Universitatea Agrară de Stat din Moldova*, Editura Print-Caro, Chișinău, 2021.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Cu Dumnezeu înainte!", în *Argeșul Ortodox*, Săptămânal teologic, bisericesc și de atitudine al Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, anul XI, nr.553, 16-23 iunie 2012, p.5.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Aspects of the concept of eternity of the soul in the view of Plotinus according to Grigore Tăușan", în *Proceedings in Human and Social Sciences at the Common Conference. The 2nd Human And Social Sciences at the Common Conference*, Publisher: EDIS - Publishing Institution of the University of Zilina, Thomson Ltd, Slovakia, 2014, pp.226-230.
- TOLSTOI, Lev Nicolaevici, *A Letter to A Hindu* - online-literature.com.
- TOLSTOI, Lev Nicolaevici, *Despre Dumnezeu și om; din jurnalul ultimilor ani*. traducere din limba rusă DRĂGUȘIN-RICHARD, Elena, Editura Humanitas, București, 2009.
- TOLSTOI, Lev Nicolaevici, *Învierea*, traducere din limba rusă de TEODOREANU-VELISAR, Ștefana și VIDRAȘCU, L., Editura Cartea rusă, București, 1960.
- TOLSTOI, Lev Nicolaevici, *Evanghelia pe scurt*, traducere din limba rusă de Wilhelm Tauwinkl, Editura Humanitas, București, 2016.

- ✦ TOLSTOI, Lev Nicolaevici, *Război și pace*, traducere din limba rusă FRUNZETI, Ion și PAROCESCU, Nicolae, Editura Polirom, București, 2016.